

JOAN ALBERT BAN (HAARLEM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
23 SEPTEMBER 1640
2546A

Antwoord op Huygens' brief van 11 augustus 1640 (2480).

Samenvatting: Ban noemt zijn brief aan Anna Maria van Schurman [van 20 augustus 1640], waarvan hij een afschrift meestuurt, een voorbeeld van een complete uiteenzetting over zijn muzikale ideeën. Hij vraagt Huygens een afschrift ervan aan Mersenne te doen toekomen, voor het geval Anna Maria daarin tekort schiet. Hij geeft Huygens een overzicht van de begrippen die in zijn 'Compendium musicæ' aan de orde moeten komen. Hij vraagt Huygens om een oordeel over de gehele gang van zaken.

Bijlage: Ban aan Anna Maria van Schurman, 20 augustus 1640 (2495A).

Huygens heeft waarschijnlijk bij zijn terugkeer in Den Haag op 28 september 1640 de onderhavige brief van Ban ontvangen, met het door Ban meegestuurde afschrift van zijn brief van 20 augustus aan Anna Maria van Schurman (2495A). Huygens zal het afschrift kort daarop naar Mersenne hebben gezonden, met de onderhavige brief; een begeleidend schrijven van Huygens is niet bekend. Beide brieven werden te Parijs gekopieerd in wat nu Hs. 3696 van de Bibliothèquē Mazarine te Parijs is en op een gegeven later moment naar Den Haag teruggezonden. Mersenne reageerde op 3 november (2564), waarbij hij tevens een Franse samenvatting van Bans brief aan Anna Maria van Schurman meestuurt, het zogenaamde 'Examen'.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x32cm, ab | -; autograaf).
— Parijs, Bibl. Maz., Ms. 3696, fols. 1r-2v: afschrift na ontvangst (door Mersennes kopiist).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Ban] nr. 9, p. LXX: onvolledig (<Nam ad scientiæ ... modulationem exhibit>).

— Worp 3, nr. 2600, p. 130: samenvatting. Worp interpreteerde Bans datering <Æquinoctio autumnali> abusievelijk als 21 december, en plaatste de brief navenant.

— Waard 10, nr. 920, pp. 112-114: volledig, naar afschrift in Parijs.

Namen: Marin Mersenne; Μῶμος (Momus); Anna Maria van Schurman; Ζωΐλος (Zoilus).

Titel: 'Compendium musicæ' (Ban).

Glossarium: accentus (accent); cantio (lied); character (noot); circulus (toonsoort); concentus (samenklank); consonantia (consonant [subst.]); harmonia (harmonie); intervallum (interval); modulamentum (melodie); modulatio (muziekstuk); μουσικός (muzikaal); musica (muziek); musicus (muzikaal); notula (noot); numerus (ritme); silentium (rust); tempus (maat); tropicus (toonsoort); vox (partij).

Transcriptie

Joannes Albertus Bannius nobili viro Constantino Hugenio, Equiti, ἅπαντα μουσικά.

Adspirante valetudine meliori, vir nobilissime, ad creditorem meum fidei jussoremque liberandos venio. Et quoniam me totum ¹vocalem consonantemque censuisti, ²litteras omnes, vocales scilicet, consonantesque, atque ex iis natas ³syllabas, dictiones, orationes, ratiocinationesque, sententiamque meam de re musicâ affero, necessariam harmoniam, hoc est modulamentum concentumque flexanimum demonstrando. Cujus rei argumentum erit exemplum epistolæ, ad Annam Mariam Scurmanniam πολυλοττήν καὶ πολὺ-ἴστορα, puellarum miraculum, à me partim adhuc infirmo, partim verò convalescente, | 1v | scriptæ. Cui etiam novos notularum musicarum characteres, à Mersenno transmissos, unâ cum duodecim cantionibus meis destinavi; eamque rogavi, ut Mersenno exemplum ipsius epistolæ primâ occasione transmittat. Quod si illud tibi etiam

---

1. Toespeling op Huygens' woorden in de eerste zin van zijn brief aan Ban van 11 augustus 1640 (2480): 'Cur, qui totus es vocalis et consonans, et cum vocibus consonantibusque perpetuò rem habes, ...'

2. Parijs: <litteras>.

3. Parijs: <sillabas>.

vel prius facere placuerit, ut longiori morâ suspensum creditorem plenissimâ satisfactione summoveas, adstipulor. Ut ut fiat, videbimus quid serus vesper vehat, et quid responsi recipiam. Ad Mersennum etiam jam propediem scribam, eique aliâ consimili ratione de mysteriis musicis, quæ mihi interroganti explicare non potuit, satisfaciam. Jam enim eò res devenit, ut quidquid penes me est musicarum rerum, lucem publicam diutius subterfugere nequeat.

At de modo atque ordine tecum prius agendum. Nam ad scientiæ artisque musicæ perfectionem hæc duo clarissimè tradenda sunt: modulamentum scilicet, et concentus. |2r| In modulamento considerandi sunt passus musici. In passibus verò veniunt vox, circulus seu tropicus, intervallum, motus, tempus, numerus; oratio quoque, ac verba, eorumque πάθος, et accentus gentilitiæ cujuscunque linguæ; ipsaque orationis distinctio, interrogatio scilicet, admiratioque seu exclamatio; item puncta, cola, et commata, accurato silentio exprimenda. Concentus verò |b| ⁴concinnam duarum vel plurium vocum per proprias consonantias, ad accentum et τὸ πάθος orationis, modulationem exhibet. De his datâ opportunitate transigemus.

⁵Interea vide num ex epistolâ istâ satis assequare quæ à me volebas, et, num censuræ Parisiensi satisfecerim, candidè significa. Jam enim ad amussim omnia arcana musicæ solidis demonstrationibus rationibusque assecutus esse videor, adeò ut quamlibet quorumcumque intervallorum |2v| consonantiarumque speciem, imò singularum specierum distinctissimam delectandi, movendique potestatem, vel digito demonstrare, et ad oculum auremque explicare valeam. Unde nihil ò me casu, vel fortuito, sed ex certissimâ scientiâ fit ⁶quidquid in musurgiâ geritur. Cujus rei ideam in istâ epistolicâ ratiocinatione, veluti ex ungue leonem, agnosces. Singulorum verò punctorum minutiorem replicationem ad votum tuum expeditam habebis. Tuus sum, tuoque paratissimus imperio. Superest ut datâ occasione indices, quid de hisce omnibus censeas. Tardiorem quoque rescribendi moram hujus discursus pretio seu usurâ solutam habeas. Meque tuis votis deditissimum contra ἀμοῦσους, Μῶμους καὶ Ζωῖλους solito favore atque patrocinio amplectaris. Vale. Harlemi, Æquinotio Autumnali, MDCXL.

Tuus

⁷J. Alb. Bannius, 1640.

Vertaling

Joan Albert Ban [wenst] de edele heer Constantijn Huygens ⁴al het muzikale⁴ [toe].

Nu het met mijn gezondheid wat beter gaat, waarde heer, kom ik ertoe om mijn ⁸schuldeiser en zijn ⁹verteenwoordiger tevreden te stellen. En aangezien u mij ¹⁰tot alle klinkers en medeklinkers in staat achtte, voer ik alle letters aan, dat wil zeggen de klinkers en de medeklinkers, alsmede de daaruit opgebouwde lettergrepen, zinnen, teksten en redeneringen, en geef ik mijn mening over de muziek, om de noodzakelijke harmonie, dat wil zeggen, de zielroerende melodie en samenklank uit te leggen. Het bewijs hiervan zal het afschrift van mijn ¹¹brief zijn aan de wonderbaarlijke mejuffrouw Anna Maria van Schurman, ⁴bekwaam in vele talen en vakken,⁴ welke brief gedeeltelijk tijdens mijn ziekte, gedeeltelijk tijdens mijn herstel is geschreven. Aan haar heb ik ook de nieuwe muzieknoden, door [pater Marin] Mersenne gezonden, en een twaalfstal liederen van mijn hand opgestuurd, en ik heb haar gevraagd om bij eerste gelegenheid een afschrift van de brief aan Mersenne te sturen. Maar indien u dat ook en zelfs eerder zou willen doen, zodat u die door

---

4. BM: <concinnarum>.

5. BM: <Antea>.

6. BM: <quicquid>.

7. BM: <Albertus Bannius>.

8. Mersenne.

9. Huygens.

10. Huygens aan Ban, 11 augustus 1640 (2480): ‘Waarom u, die geheel klinkend en medeklinkend zijt, en zich voortdurend met klinkers en medeklinkers bezighoudt, ...’

11. Ban aan Anna Maria van Schurman, 20 augustus 1640 (2495A).

het lange wachten in spanning verkerende schuldeiser met volledige voldoening uit de weg kunt ruimen, ben ik het er ook mee eens. Hoe het ook zij, we zullen zien wat de avond nog brengt, en wat ik als antwoord ontvang. Aan Mersenne zal ik eerstdaags schrijven en hem tevreden stellen met een soortgelijke redenering over de muzikale geheimenissen die hij mij, toen ik hem erom vroeg, niet kon uitleggen. De zaak is nu zover gekomen dat ¹²wat ik onder handen heb over de muziek de openbaarmaking niet lang meer kan ontvluchten.

Over de inrichting daarvan moet ik het eerst met u hebben. Want om de kunst en de wetenschap van de muziek te vervolmaken moeten duidelijk de twee volgende zaken worden behandeld: melodie en samenklank. In de melodie moeten we de muzikale wendingen bekijken. Met die wendingen hebben te maken de stem, de toonsoort, het interval, de beweging, de maat en het ritme; maar ook de tekst en de woorden en ¹de gevoelswaarde¹ daarvan, en de accenten volgens de desbetreffende taal; ook de wijze van zeggen, dat wil zeggen, of het gaat om een vraag, een uitdrukking van verbazing, of een uitroep; en tenslotte de punten, punt-komma's en komma's, die door nauwkeurig weergegeven rusten moeten worden uitgedrukt. De samenklank toont echter de goed samenpassende compositie van twee of meer stemmen, door de juiste consonanten, in overeenstemming met het accent en ¹de gevoelswaarde¹ van de tekst. Over deze zaken moeten wij het bij gelegenheid nog eens hebben.

Zie intussen of u uit mijn ¹³brief in voldoende mate kunt vinden wat u van mij wilde [weten], en geef duidelijk aan of ik aan de Parijse beoordeling heb voldaan. Ik meen nauwkeurig alle geheimen van de muziek met overtuigende voorbeelden en redeneringen te hebben doorgrond, zozeer zelfs dat ik in staat ben om met de vinger aan te wijzen en voor het oog en het oor uit te leggen hoe de verschillende intervallen en consonanten in staat zijn om te behagen en te ontroeren. Niets is door mij aan het toeval overgelaten; alles in mijn muzikleer is uit een zekere kennis afgeleid. U zult de kern hiervan leren kennen in die geleerde brief, zoals u een leeuw door zijn klauw leert kennen. *Op uw wens zal ik u echter een gedetailleerde uiteenzetting over al deze punten verschaffen.* Ik sta geheel tot uw beschikking. Rest nog dat u bij gelegenheid aangeeft, wat u van dit alles vindt. Moge u het uitstel van terugschrijven betaald hebben gekregen met de winst of rente van deze verhandeling. En steun mij, die u geheel is toegewijd, met uw gewone begunstiging en begeleiding tegen ¹de onmuzikalen, de ¹⁴Momussen en de ¹⁵Zoilussen.¹ Gegroet. Haarlem, 21 september 1640.

Uw
Joan Albert Ban, 1640.

---

12. 'Compendium musicæ.'

13. Ban aan Anna Maria van Schurman, 20 augustus 1640 (2495A).

14. Spotters.

15. Lasteraars.

Joannes Albertus Bannius
v. Constantino Hugonio Equiti
Ἰταλῶν Μουσικῶν.

11
8.

Aspirante valetudine meliori, Vir Nobil^{iss}, ad creditorem
meum, Fidei iussoremq; librandos. Vobis. Et quoniam me
totum vocalium consonantumq; confuisti: Libras omnes, Vocales
silicet, consonantumq; atq; ex ipis natis syllabas, dictiones, oratio-
nes, ratiocinationumq; sententiarumq; meam de re Musica affiro;
necessariam Harmoniam, hoc est Modulamentum, Consonantumq;
Flexuramq; demonstrando. Cuius rei argumentum erit exem-
plum, epistole, ad Annam Mariam Seimanniam πολυδολογῆν
ἢ πολυλόγητον, Puellamq; Miraculum; a me partim ad huc
inferno, partim vero conbalestrante, scripte. Cui etiam charac-
ter nosos Notularum Musicarum Characterum, a Mercurio trans-
missos, una cum duodecim Cautionibus meis destinabi: Eamq;
rogabi, ut Mercurio exemplum ipsius epistole prima occasione
transmittat. Quod si illud tibi etiam vel prius facere placuerit,
ut longiori mora suspensus Creditorum plenissima satis-
factione Simeolueat, adspirator. Ut, ut fiat, videbimus quid
sero respo. legat, et quid responsi recipiam. Ad Mercurium
etiam iam propoditum scribam: atq; alia consimili ratione Myste-
rijs Musice, que mihi interroganti explicare non potuit, satis-
faciam. Jam enim eo, ut debuit, ut quidquid pones me est
Musicarum verum, licentiam, publicam diuinitis subterfugere nequeat.
At de modo atq; ordine verum prius agendum. Nam ad Scien-
tie Artisque Musice perfectionem, hæc duo clarissime tradenda
sunt: Modulamentum silicet, et Consonantus. In Modulamento
considerandi sunt passus Musici. In Passibus vero Venient-
ibus, Circulus seu Tropicus, Interbellum, motus, Tempus, Me-
morius: oratio quoq;, ac verba, sonumq; πᾶθος, et Accentijs simi-
litate cuiuscuq; linguae; ipsaq; orationis distinctio; Interroga-
tio silicet, Admiratioq; seu exclamatio: itaq; prius, cola, et
Commata, accurato silicet apprimenda. Consonantus vero

Concinnae duarum, vel plurium ^{vocum,} & per proprias consonantias, ad
Accordamentum το κείνου οργάνου, modulationem aptetur.
De his data opportunitate transigemus. Interea videri vult
de epistola ista satis assignare quae a me volebat: et nunc
confuso perspicui satisfactorie, candidè significo. Quae enim
ad amissionem omnia avana Musice solidè demonstrationibus
rationibusque affectibus ipse videtur: adeo ut quamlibet quo-
rumcumque Intervallorum, Consonantiarumque speciem, imo
singularem speciem distinctissimè delectandi, nobilitatis po-
tèstatis, vel dignitè demonstrare, et ad oculum auresque appli-
cari valeamus. Unde nihil a me casu, vel fortuito, sed ex cer-
tissima scientia fit quidquid in Musurgia geritur. Cujus
vix ulla, in ista epistolica ratiocinatione, veluti ex ungue
Leonis, agnoscat. Singulorum vero punctorum minutionem
Applicationem ad votum tuum expedire habebis. Tunc per
tuos ~~patetissimè~~ imperio. Superat ut data occasione indicet
quid de his omnibus censuras: turdiorum quoque referendi morum
hujus diversus pretio seu usura solentur habere: magis tuis vo-
tis addictissimè, contra Luteses, Mœnes, et Zwiss, soli-
tò favore atque patrocinio amplectaris. Val. Harlemi
Aequinoctio Autumnali. 1640. 15c. XL.

Tuus
J. Alb. Dammius
1640

3690

Joannes Albertus
Banquius
Nobl. V. Constantino Huygeni
Equiti.
Ἀπαντα Μουσικᾶ.

Aspirante valetudine, meliori vir Nobil
ad creditorem meum, fideiussorūque
liberandos venio. Et quoniam me totam
oculorum consonantiarūque censuram
litteras omnis, vocales scilicet consonas
etque; atque ex ipsi natas syllabas,
dictionis, orationis, ratiocinationisque;
sententiarūque, meam de re musica
affero; necessariam harmoniam, hoc
est modulamentum & concentumque
flexanimum demonstrando. (Cuius rei
argumentum erit exemplum Epistolæ ad
Annam Mariam Surtmanniam, πρὸς
λυζλοτήν χι πολὺν ἴσopa, puellarum
miraculum; à me partim adhuc
infirmitate, partim vero convalescente

In modularibus considerandi sunt
partes musicæ. In partibus vero versant
vox, circulus, seu tropicus, intervalium,
motus, tempus, numerus; oratio quoque
a verba eorumque ratios et accentus
gentilitæ cuiusque lingue; ipsaque orati-
onis distinctio; interrogatio scilicet adini-
oratioque seu exclamatio: item puncta,
cola, et commata accurate silentio experi-
enda. Contactus vero continuationum
duarum vel plurium vocum per propria
consonantiam, ad accentum et tonorum
orationis, modulationum exhibet.
De his data opportunitate transigenus.
Antea viderem ex epistola ista satis
abiquare que à me volebas: et non
censura parvisi satisfecerim, cavide
Significa. Nam enim ad annulum omnia
arcana musica solidis de numeris et rationibus
ratiombusque à hæc ut esse videret: adeo
ut quamlibet quorumcumque intervallo

Scripta. Pro detaminiore modularum
musicarum characteres, à Merennio
transmissit, qua cum quodam can-
tibus meis destinavi: eamque rogavi
ut Merennio exemplum ipsius epistola
primæ oratione transmittat. Quod si
illud tibi etiam vel prius facere placuerit,
ut longiori cura suspensum crediderim
per levisimam satisfactione summoveas, adhi-
puler. Et ut fiat, videbimus quid sensus
desideret, et quid responsi recipiam.
Ad iller enim etiam iam propedem
serbam, eique alia continui ratione
de misterij musicis, que mihi inter-
roganti explicare non potuit, satisfecim.
Nam enim, eo res deusint, ut quique
per me est musicarum rerum, luesca
publicam dicitur subterfingere nequeat.
At de modo atque ordine tecum prius
agendum. Nam adhibere artisque musica
perfectionem hæc duo clarissime tradendo
fuit: modularum scilicet et concertus.

consonantiarumque Speciem, imo Singu-
larum Speciem distinctissimam detestandi
invidiosae potestatem vel digito demons-
trare, et ad oculum arremque expli-
care valeam. Unde nihil à me casu
vel fortuito, sed ex certissima scientia
fit quicquid in misurgia geritur. Cuius
rei ideam in isto Epistola ratiocinatione,
velut ex vngue leonem, agnosces.
Singulorum vero pectorum minutionem,
explantationem ad votum tuum expeditam
habebis. Tuus Sum, tuoque paratissimus
impetio: Superest ut data occasione
Iudices quid de hisce omnibus censeas:
Tardiorum quoque rescribendi moram spiritus
discurtus pretio seu usura solutam habeas:
Inequae tuis votis diditissimum contra
ἄμφοτερόν Μωμὸς ἔχῃ Ζωίδος solito favore
atque patrocinio amplexaris. Vale.
Harlemi Aequinoctio Autumnali (17).
120 XL. C. vna Albertus Rasmus